

---

## FEJEZETEK KÖZÉP-, KELET- ÉS DÉLKELET-EURÓPA TÖRTÉNETÉBŐL

### A csehszlovák állam- és jogtörténet vázlata

*Karel Schelle* és *Jaromír Tauchen*, a brnói Masaryk Egyetem Jog- és Államtörténeti Tanszékének két munkatársa 2009-ben egy világos szerkezetű, könnyen áttekinthető művet publikált Németországban. A csehszlovák állam és jog történetét felvázoló könyv elsősorban az Osztrák-Magyar Monarchia utódállamainak alkotmányfejlődésével foglalkozó szakemberek számára ajánlható, de a politikatörténet és kifejezetten a magyarság története iránt érdeklődők számára is fontos információkkal szolgál.

A monográfia hét fejezetből áll, melyek a csehszlovák jog változásait Csehszlovákia megalakulásától annak felbomlásáig (1918–1992) mutatják be. Az első fejezet az államalapítást megelőző évek eseményeit összegzi, bemutatva azt a folyamatot, ahogy az I. világháború alatt egyre határozottabban körvonalazódott a független és egységes csehszlovák állam létrehozásának gondolata.

A második fejezet a hivatalosan 1918. október 28-án történő államalapítás részleteiről és az I. Csehszlovák Köztársaság (1918–1938) köz- és magánjogi viszonyairól szól. Előbb ismerteti a korszak alkotmányos berendezkedésének alapvető jegyeit, a főbb állami szervekre (a Nemzetgyűlésre, a kiterjedt hatáskörrel felruházott államfőre, a kormányra, valamint a bírósági és a közigazgatási szervekre) vonatkozó szabályokat, majd felvázolja azokat a változásokat, melyek a két világháború között a büntetőjog, a polgári és a családjog terén bekövetkeztek. Ezenkívül részletesen kitér a politikai instabilitás jegyeire, s objektív módon mutatja be az állam területén élő kisebbségek hátrányos helyzetét, a német és a magyar lakossággal szembeni megalázó bánásmódot.

A következő fejezet a II. Köztársaság idején (1938–1939) bekövetkezett politikai eseményeket és azok jogi következményeit tárgyalja. Az 1938. szeptember 29-én aláírt Münchener Szerződés alapján Csehszlovákia területének egyharmada a Német Birodalom részévé vált. A maradék területeken hatályban maradó csehszlovák jogrend egyre erősebben fasiszálódott: bizonyos politikai pártokat betiltottak, feloszlatták a Nemzetgyűlést, a kormányt törvényhozó jogkörrel ruházták fel, a zsidókat kizárták az ügyvédek köréből.

A negyedik fejezet a Cseh-Morva Protektorátus (1939–1945) helyzetével és jogi berendezkedésével foglalkozik. 1939. március 15-én a Wehrmacht teljes egészében megszállta a cseh országrészeket, s a megszállt területek élére birodalmi protektort (Reichsprotektor) állítottak. A protektorátus területén az autonóm csehszlovák jogrend mellé a német jogrendet is hatályba léptették. Míg a – német birodalmi polgárjoggal felruházott – német származású lakosok vonatkozásában a német jogot, a – birodalmi polgárjoggal nem rendelkező – nem német lakosok esetében a csehszlovák jog szabályait alkalmazták.

A következő, rövid fejezet a Szlovák Köztársaság 1939 és 1945 közötti politikai és jogi helyzetét mutatja be. E független nemzetállam, mely – néhány keleti és déli rész kivételével – a mai Szlovák Köztársaság területére terjedt ki, a II. világháborúban Németország szövetségese volt. Az 1939-es szlovák alkotmány számos vonatkozásban a német nemzetiszocialista megoldásokat követte.

A hatodik fejezet a háborút közvetlenül követő évek (1945–1948) eseményeit elemzi. Itt olvashatunk a Csehszlovák Állam 1945-ben történő újrualapításáról és a Beneš-dekrétumokról, melyek megteremtették a német és magyar lakosság kitelepítésének jogi alapjait. Edvard Beneš 1940 és 1945 között, a londoni emigrációja idején, majd a háború befejeződését követően a csehszlovák Nemzetgyűlés megalakulásáig 142 elnöki dekrétumot bocsátott ki, melyek törvényerővel rendelkeztek, s melyek tárgya igen széles körű volt, alkotmányjogi, közigazgatási, pénzügyi, polgári és büntetőjogi kérdéseket egyaránt érintettek. A szerzők a német és magyar kisebbséget érintő dekrétumoknak a következő három csoportját különböztetik meg: (1) a csehszlovák állampolgárságtól való megfosztásról szóló rendeletek, (2) a vagyonekbeavatkozásokat szabályozó rendeletek, (3) a cseh országrészekben hatályba léptetett ún. retribúciós dekrétumok, melyek „a náci bűnösök, az árulók és segítők” megbüntetéséről rendelkeztek.

A könyv utolsó fejezete bemutatja a csehszlovák polgári és büntető anyagi, illetve eljárási jog 1948 és 1950 közötti újrakodifikálásának folyamatát, s azokat a lépéseket, melyek a köztársaság federalizálása érdekében történtek az 1960-as években. E fejezet Csehszlovákia 1992-ben történő felbomlásának leírásával zárul.

A mű összességében egy jól összeállított vezérfonalat nyújt a csehszlovák állam fejlődésének tanulmányozásához. A magánjog és a büntetőjog változásait tárgyaló részek kevésbé kidolgozottak, de a fő jellegzetességek és tendenciák a könyvből e területek vonatkozásában is megismerhetők.

Karel Schelle – Jaromír Tauchen: Grundriss der Tschechoslowakischen Rechtsgeschichte (A csehszlovák jogtörténet vázlata). Dr. Hut Verlag, München, 2009. 200 o.

*Gedeon Magdolna*